

A Kaval and Its Stories

Bilyana Popova, Lora Hristozova

Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: *The article tells the story of an exhibit from the fund “Musical Instruments and Ritual Properties” of REM - Plovdiv. It is an extremely rare three-joint, turned kaval, made of cornel-tree, with three sleeves made of horn, with engraved belts and semi-concentric circles. It is inlaid with rich metal decoration. It was used at the end of the XIX century in the village of Chitak (now Byala Reka), Plovdiv region. It belonged to the kaval player Radyu Yordanov Enev, born in 1862. He participated in the first competition for kaval players, held on September 20, 1898 in Plovdiv with this kaval. Its introduction to the public is related to the exhibition “The Song of Wood”, with which REM - Plovdiv has presented itself in a number of cities in the country and abroad, as well as during “Plovdiv - European Capital of Culture”.*

Keywords: *Cultural and Historical Heritage; Plovdiv; Museums; Kaval; History; Memory*

Един кавал и неговите истории

Биляна Попова, Лора Христозова

Регионален етнографски музей – Пловдив, България

Резюме: *В статията се разказва историята на един експонат от фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“ на РЕМ – Пловдив. Става дума за изключително рядък по своята изработка триставен, стругован кавал, изработен от дрян, с три рогови втулки, с гравирани пояси и полуконцентрични кръгове. Инкрустиран е с богата метална украса. Битувал е в края на XIX век в с. Читак (дн. Бяла река), Пловдивско. Принадлежал е на кавалджията Радю Йорданов Енев, роден 1862 г. С този кавал, той е участвал в първия конкурс за кавалджии, проведен на 20 септември 1898 г. в Пловдив. Неговото представяне пред публика е свързано с изложбата „Песента на дървото“, с която РЕМ - Пловдив се е представил в редица градове в страната и чужбина, както и по време на „Пловдив - европейска столица на културата“.*

Ключови думи: *културно-историческо наследство; Пловдив; музеи; кавал; истории; памет*

Във фонда на РЕМ – Пловдив се съхраняват богати колекции, разпределени в шест фонда. В настоящата статия ще бъдат проследени няколко истории: създаването на фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“; разказ за изключително рядък по своята изработка триставен, стругован кавал и събитие, което има пряка връзка с него. В този фонд се съхранява както богата сбирка от инструменти, така и документи на редица музикални дейци от началото и средата на XX в. – Ангел Букорещлиев, Димо Бойчев, Емануил Манолов, Маестро Георги

Атанасов и др. Тези архиви стават част от фонда на РЕМ – Пловдив благодарение съществуването на къща-музей „Ангел Букорещлиев” в Пловдив. Тя е открита на 27 септември 1953 г. като израз на почит и уважение на новата Деветосептемврийска власт към делото на един от първите музикални дейци на България след Освобождението – композиторът, фолклористът, диригентът, клавирният педагог Ангел Букорещлиев¹. В продължение на повече от половин век, той отдава живота си за изграждане на музикална култура в град Пловдив. След промените от 1944 г., отварянето на музеи и картинни галерии, снабдяването им с произведения на изкуството, планирането и построяването на всички сгради за „културни нужди” в страната, старините, определянето на лица и събития, на които да бъдат въздигнати паметници, идейното им съдържание – това са все обстойно уговорени в програма измерения на работа на първото всеобхватно българско културно учреждение – Комитет за наука, изкуство и култура (КНИК) (Elenkov, 2008). В този смисъл, съвсем не е случайно създаването на къщата-музей „Ангел Букорещлиев”. Търсени са личности, които са близо до хората, за да може да се въздейства в политически аспект на подрастващото поколение чрез личния пример на така или иначе вече признати и обичани културни дейци.

Все още след промените от 1944 г. е живо родолюбивото чувство у много българи, което и подтиква съпругата на Букорещлиев – Ана и синът му Богдан да дарят 3200 нотирани народни песни, 120 тома съчинения върху музиката, 100 папки с творби на световно известни автори, лична архива – кореспонденция и оригинали на 10 сбирки от китки. Във вестник „Отечествен глас” пише: „Градският народен съвет в заседанието си на 5 април прие дарението и реши да учреди архив „Ангел Букорещлиев”, който ще се подреди в къщата, където е живял и работил покойният Букорещлиев”². В РЕМ – Пловдив се съхранява Протокол от 6 май 1950 г. На този ден се събира комисия в състав: Борис Тонков от ГНС, Аврам Литман от ДСО и Васил Пеев, назначен от ГНС със задача да приеме материалите, подарени от Ана и Бойчо Букорещлиев. Освен архивите те даряват и лични вещи на Букорещлиев – работна маса, три портрета, две диригентски палки, плакети, предмети за лична употреба и др. Къщата, в която е подредена музейната сбирка се намира на ул. „Капитан Райчо” 7. В следващите няколко години уредникът на къщата музей Любомир Петров развива широкообхватна събирателска и културно-просветна дейност.

На заседание на Музейния съвет при Народния етнографски музей в Пловдив от 12 февруари 1960 г. с присъстващи: ръководител – председателят на отдел „Просвета и култура” при ГНС Иван Койнаков и членове – директорът на музея Иван Станев, Аврам Литман, Никола Тодоров, Петър Детев, Стефан Странски и Радко Радков, се обсъжда съдбата на къща-музей „Ангел Букорещлиев”. Взима се решение колекцията да бъде прехвърлена в Етнографския музей и да се нарича архив „А.

¹ Vecherni novini (in Bulgarian), Sofia, Bulgaria, 21.09.1953, v. 221 p. 4 // [Вечерни новини, София, 21.09.1953 г., бр. 221, с.4]

² Otechstven glas (in Bulgarian), Plovdiv, Bulgaria, 11.04.1950, v. 1716, p. 3 // [Отечествен глас, Пловдив, 11.04.1950 г., бр. 1716, с. 3]

Букорещлиев”. В документацията на РЕМ – Пловдив от 1960 г. има Удостоверение, което доказва, че уредникът на къщата музей Любомир Стоянов Петров от 1 януари 1960 г. работи на щатна длъжност „Уредник“ и продължава да служи със заплата 802.50 лв. В едно писмо на Народния етнографски музей до Пощенската станция в Пловдив от януари 1960 г. става ясно, че телефонният номер на къщата музей се ползва от Методическия кабинет по художествена самодейност при отдел „Просвета и култура” от 27 октомври 1959 г. Това означава, че музеят престава да функционира от този период.

През 1959 г. директор на Етнографския музей е Иван Станев, като има още двама служители, а от 1960 г. е назначен и Любомир Петров³. Това става възможно разбира се с решение на ГНС от 20 октомври 1959 г. Приет е план за развитие, като се увеличава броят на музейните работници от двама на четирима, плюс един екскурзовод. Основната задача е да се създаде нова експозиция, която става факт на 27 юли 1962 г.⁴ Така музейната сбирка от къща-музей „Ангел Букорещлиев” се прехвърля в РЕМ – Пловдив и до днес се съхранява във фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит”. В него се пазят 5683 движими културни ценности.

Днес в този фонд има и колекция от 75 бр. традиционни музикални инструменти, която включва: гъдулки, гайди, тамбури, гусли, кавали, свирки, дудуци, двоянки, зурни, дайрета, тарамбуки, тъпани. Сбирката е уникална по своя характер. Тя показва част от богатото и разнообразно българско народно творчество. Колекцията е известна на широката публика благодарение на временната експозиция „Песента на дървото“, представена в страната и чужбина. В колекцията присъстват единствени по рода си експонати, способни да разкажат много истории за времето, в което са битували и за своите притежатели. В нея се намират музейни културни ценности, нагледно демонстриращи процеса на еволюция и модернизация на музикалните инструменти през годините. Колекцията включва разнообразни по вид и предназначение експонати, изработени от средата на XIX в. до съвременността, предимно от районите на Тракия, Родопите, Странджа и Северна България. Тя е ценен музеен източник за изучаване на историята на културата. Същевременно има и значима роля за съхранението, възраждането и развитието на музикалните инструменти. Всеки народен музикален инструмент от колекцията на РЕМ – Пловдив представлява „образ” на времето, в което е изработен и използван. Ако се направи историческа реконструкция на тогавашния му вид и звучене, би могло да се види, че със сигурност той ще се различава коренно от съвременния му прототип. Колекцията от традиционни инструменти предлага познание за миналото чрез моделирането му в настоящето.

Основните задачи при изучаването и популяризирането на традиционните музикални инструменти в музейна среда се състоят в определянето на: вида им;

³ State Archive, Plovdiv, Bulgaria, fund 2723 (Regional Ethnographic Museum - Plovdiv), list 1, a. i. 15, p. 1 // [ДА – Пловдив, ф. 2723 (Регионален етнографски музей – Пловдив), оп. 1, а.е. 15, с. 1]

⁴ State Archive, Plovdiv, Bulgaria, fund 2723 (Regional Ethnographic Museum - Plovdiv), list 1, a. i. 1, p. 1 // [ДА – Пловдив, ф. 2723 (Регионален етнографски музей – Пловдив), оп. 1, а.е. 1, с. 1]

материала, от който са направени; техниката на изработка; майстора и мястото, където са изработени; датировка; надписи, клейма и щампи; музикални и акустични характеристики; етническа принадлежност; история на предмета; време и място на битуване и др.

Традиционните музикални инструменти, притежание на РЕМ – Пловдив, могат най-общо да се групират в три основни категории: духови (гайда, кавал, двоянка, дудук, зурна, свирка), ударни (тъпан, дайре, тарамбука) и струнни (гъдулка, тамбура, гусла). Някои от тях са изработени от най-добрите майстори в миналото и са принадлежали на известни български инструменталисти, което ги прави особено ценни.

Колекцията представлява значима част от богатото културно наследство на страната ни. При това трябва да се имат предвид не само музикалните инструменти като материални единици, но и тяхното битие, социално-функционалната им натовареност, символически смисли и интерпретации. Традиционният музикален инструмент не е само материален артефакт, „веществена“ историческа и културна ценност, но и носител, своего рода изразител на националния характер, форма на обективизация на определена система от ценности, стремежи, аспирации, характерни за различни исторически и културни периоди, групи, субкултури и др. Те представляват своеобразни знакови образи и се възприемат в общественото съзнание наравно с герба, химна и флага, като национални символи.

Голяма част от музикалните инструменти носят името и историята на своите създатели – майстори, изпълнители, свирци. Освен това е ясно от кой регион са и къде са битували.

Централно място в настоящата статия заема един традиционен музикален инструмент – кавал, носещ личните истории на двама души, трайно обвързали живота си с музиката, както и сведения за едно малко познато събитие от края на XIX в. – Първи кавалджийски конкурс в Пловдив. Във фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“ на Регионалния етнографски музей – Пловдив, се съхраняват 11 инвентарни номера от № 471 до № 481, свързани с провеждането на този конкурс през 1898 г., организиран от Пловдивското певческо дружество. Тези документи – писма, разписки, обявления – са оригинални ръкописи, даващи информация за събитието. Те постъпват в музея през 1967 г. като част от фонда на къща-музей „Ангел Букорещлиев“, за което стана дума в началото на текста.

Кавалът е изработен по специална поръчка за кавалджията Радю Йорданов Енев, роден 1862 г. в с. Читак (дн. Бяла река), Пловдивско. С този музикален инструмент, той е участвал в кавалджийския конкурс, проведен на 20 септември 1898 г., в Пловдив, за което ще стане въпрос по-надолу в статията. Той е изработен в края на XIX в. от майстора на музикални инструменти Никола Метексов от Чепеларе – овчар и страстен кавалджия, който започнал да майстори подобни метални кавали, след като няколко дървени му се пропукали. Инструментът е триставен, стругован, направен от дрян. Има три рога втулки с гравирани пояси и

полуконцентрични кръгове. Инкрустиран е с богата метална украса. Стою Шишков разказва: „За трайност се срещат и железни кавали. Пишуцията има случай през 1896 г. в Чепеларе да види с очите си у 75-годишния дядо Никола Метексов, стар овчар и страстен кавалджия, железен кавал, който бе изкусно направен от желязна тръба от стара кремъклия пушка. Той ме уверяваше, че от силно и продължително налягане, когато свирел на младините си като овчар, зиме из благодатното крайбрежие на Бяло море, а лете из поетичните усои и бърда на Родопите, никак не му затрайвал дървен кавал, каквито все му се разпръсвали, разпуквали, затова бил принуден да си направи железен.“ (Shishkov, 1965).

Кавалът е постъпил в музея през м. октомври 1983 г. заедно със снимката на семейството му. Вещите са подарени от неговия внук Делчо Петров Радев. На фотографията, направена 30-те години на XX в., кавалджията Радю Енев е седнал в средата, а около него са жена му и децата му. На гърба ѝ е описана част от историята, свързана с кавала.

В следващата част от статията последователно е представена една хем лична, хем общественозначима история за едно музикално събитие, един човек и един инструмент, като всичко това дава пореден щрих към последните години на XIX столетие.

Борис Пилатов, член на комитета по организиране на всеславянски концерт в Прага, изпраща на 10.06.1898 г. писмо до председателя на Пловдивското певческо дружество. „В Прага тая година се състави един комитет, който урежда и ще даде в същия град през месец ноември един всеславянски концерт. В програмата на този концерт ще има от всички славянски народи по два номера и то из чисто народните му песни. За българските народни песни се прие от комитета да бъдат изпълнени с невиджания и нечувания тук български народен инструмент кавал, което ще бъде една новост в програмата и с което ще се даде възможност на тукашния музикален свят да се запознае поне от малко с този народен инструмент. Затова, г-н Председателю, комитетът по уреждането на всеславянския концерт в славянската Прага, се обръща към Вашето Дружество и Ви моли, щото почитаемото Певческо дружество да избере двама кавалджии – селяни, които да владеят инструмента като артисти. Комитетът мисли, че такива лица могат да се изберат по конкурс. Разбира се, че тия две лица трябва да се съгласяват в свиренето си, защото ще свирят на едно – „Дуо“. Главно от тях ще се изисква една старонародна българска песен и една ръченица. Комитетът вярва, че разбирате важността на неговото предприятие и че ще удовлетворите просбата му.

За сега се умолявате да съобщите може ли почитаемото Певческо дружество взе на себе си тая грижа – избирането на двама кавалджии, а по-сетне ще Ви се яви точно денят на концерта, програмата и денят, когато трябва да тръгнат кавалджиите.

Пътните разноски за идването и възвръщането на кавалджиите ще бъдат за сметка на комитета.⁵ Вляво горе на листа има резолюция от председателя на Дружеството Антон Безеншек, че молбата е „прочетена на Заседание V на 4.06.1898 г.“. Датата е записана по стария юлиански календар, което ще рече 16 юни по новия григориански. Писмото е подписано от Борис Пилатов с дата 10 юни по новото летоброене, което вече е прието в Австро-Унгарската империя, в чиято територия влиза и Прага по онова време. Настоятелството решава да изпрати положителен отговор и Дружеството да приеме предложението да свика и организира конкурс през септември 1898 г. В РЕМ – Пловдив, е запазено писмо (чернова) от 13.06.1898 г.⁶ до Борис Пилатов. В него се съобщава, че с „особено внимание и удоволствие Дружеството прие поканата за предполагаемия всеславянски концерт в Прага през месец ноември и като напълно одобрява тази хубава идея съобщавам Ви, че зима на себе си грижата да избере чрез явен конкурс двата най-добри кавалджии, които да отговорят на условието, указано в писмото Ви. Настоятелството предполага концертът да стане през месец септември, когато селяните си свършват полските работи, за да могат да вземат участие повече души в конкурса, след което ще чакат разпореждането Ви, за да могат подбраните да тръгнат на време за западна Прага.“⁷.

Борис Пилатов не е случаен човек. Той поставя начало на хоровото дело в Горна Оряховица, където създава първият църковен хор в града. Продължава делото на основателите на хора към НЧ „Напредък – 1869“ братята Вичо и Сидер Грънчарови и учителя и първи кмет на Горна Оряховица Радко Радославов. Пилатов дирижира и държавния църковно-училищен хор в Търново, по време на обявяване на Независимостта на България на 22 септември 1908 г., развивайки музикална дейност в старата столица от 1901 г. до 1928 г. Пак в Търново Борис Пилатов прави и първите записи на традиционна музика в България с технически звукорегистриращи средства за научни цели, които започват през първото десетилетие на XX век с употреба на едисоновия фонограф.

И така още през юни 1898 г. Настоятелството на Пловдивското певческо дружество подготвя писма до администрациите на вестниците, окръжните управители, околийските началници и кметовете в страната, с молба да се публикува съобщението за конкурса, на който ще изберат двама кавалджии за всеславянския концерт в Прага през ноември⁸. Обявлението гласи: „През месец Ноември т. г. в Прага (Австрия) ще се даде един всеславянски концерт, в програмата на който ще има от всеки славянски народ по два номера и то из чисто народните му песни. За българските народни песни се е приело от комитета в Прага да бъдат изпълнени с невиджания и нечувания там български народен инструмент „кавала“.

⁵ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 481 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 481]

⁶ Всички дати от тук нататък в статията са записани според записите в документите в оригинал.

⁷ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 480 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 480]

⁸ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 477, 478 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 477, 478]

Настоятелството на Пловдивското певческо дружество, като съобщава това за знание на кавалджиите, обявява, че ще даде един конкурс на 20 септември т. г. в Цар- Симеоновата градина в г. Пловдив, за който се поканват да вземат участие всички, които добре владеят този инструмент.

При този конкурс ще се изберат от Настоятелството двама най-отлични кавалджии, които ще се съгласяват в свиренето си, и които ще се изпроводят на определения за концерта ден в Прага. Всички разноски за отиването и връщането на кавалджиите ще бъдат за сметка на Пражкия комитет, който е взел инициативата за уреждането на този всеславянски концерт.

Г. Г. Окръжни Управители, Околийски Началници и Селски Общински Кметове, както и всички вестници се умоляват да дадат най-голяма гласност на настоящото, за да може да се представи, колкото е възможно по-достойно българската народна музика при този първи всеславянски концерт и да се даде възможност на тамошния музикален свят да се запознае поне от малко с Българския Народен Инструмент „кавала“. Пловдив, юни 1898 г.⁹.

Във в. „Западна България“, бр. 31 от 24.06.1898 г., е публикувано Обявление № 180 със същия текст, който е подаден от Певческото дружество на 19 юни с. г. Във в. „Пловдив“, бр. 25 от 2.07.1898 г., има подобна информация със заглавие „Надпреварване с кавали“ и публично одобрение за инициативата на Дружеството в тази посока.

В отговор на мащабната популяризаторска дейност на Певческото дружество се получават и множество молби за участие в конкурса. Такова писмо в ръкопис е запазено във фонда на музея, написано от Стоян Котев от с. Лозно, Кюстендилско, на 17.07.1898 г.: „Понеже съм добре запознат с инструмента „кафал“, владее го добре, то чрез разгласяването чрез залепеното обявление под № 180 са научих, че то – Дружеството, търсило младежи, които добре владеят казаный инструмент, то аз като се четем един от тия, чест имам да помоля казаното Дружество да ма приеме за такъв. Уверен съм, че молбата ми ще се удовлетвори, то оставам с почитание. За приемането ми моля почитаемото Дружество да ми съобщи, колкото се може по-скоро.“¹⁰.

Събитието е подкрепено и от държавата, тъй като Министерството на търговията и земеделието в писмо от 28.08.1898 г. до Пловдивското певческо дружество, запитва дали певческото обединение е съгласно насрочения за 20.09.1898 г. Занаятчийски конкурс за Южна България, който ще се провежда цяла седмица в Пловдив, да стане съвместно с насрочения за същата дата кавалджийски конкурс¹¹. Във в. „Съветник“, бр. 36 от 22.09.1898 г.¹², е отразен този занаятчийски

⁹ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 473 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 473]

¹⁰ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 475 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 475]

¹¹ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 471 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 471]

конкурс: „щели да се правят опити за тъкане на платове с бързодействащи станове, за бързо изкарване на бакърени съдове посредством струг и пр. Посетителите на конкурса се ползват с 50% отстъпка, т.е. с половината цена, по българските и източните железници“.

Кавалджиите, които са решили да участват в конкурса, са се готвили настойчиво и упорито. По жътва, когато другите работели, те свирели. Сред тях има и овчари с големи стада и много земя. Някои от кавалджиите ги канели по сватби, хора и моабети, защото били признати от общността като майстори на кавала. Един от участниците в последствие дори бил погребан с кавала си, до такава степен се е припознавал с него¹³.

В писмо на Пловдивското певческо дружество от 12.09.1898 г.¹⁴ до хористките се съобщава за насрочени репетиции и участие на смесения хор в народния концерт, в който ще се представят и избраните кавалджии. От документа става ясно, че кавалджийският конкурс ще се проведе заедно с Промисленото (занаятчийското) изложение в Пловдив. Събитието е открито на 20 септември в големия салон на Цар- Симеоновата градина с голям концерт. Освен мъжкия хор и смесеният пее китка от народни песни. Публиката на концерта е многобройна, дошла от всички краища на България, а гостите от София пристигат със специален влак. Организаторите се надяват на проявата да присъства дори княз Фердинанд, но това не се случва. В същия ден се освещават знамето на Певческото дружество в града, както и конкурсът на кавалджиите, които се стичат от цяла България, а най-добрите от тях ще заминат за всеславянския концерт в Прага и ще вземат участие в предстоящото музикално събитие. Предвидено е част от приходите да се използват за кавалджиите.

Доказателство за разплатени суми се пази в музея под инв. № 472¹⁵. Това е разписка от 21.09.1898 г. със саморъчните подписи на 13 кавалджии, за общо 60 лева, получени пари. Интересното е, че седмина от тях са неграмотни, а другите шест са положили лично подпис след името си. Героят от настоящата статия Радю Йорданов от с. Читак (дн. Бяла река, Пловдивско), е сред подписалите се саморъчно кавалджии, и е получил 5 лв. за пътуването си до Пловдив. Сумите са разпределени според отдалечеността на населеното място, откъдето идват свирачите.

В списание „Българска сбирка“ (месечно списание за книжнина и обществени знания, което излиза в София и Пловдив в периода 1894 – 1915 г.) от 1.10.1898 г., е публикувана информация в раздела „Из книжнината и живота“ (I В нашенско), точка VIII с тема „Търговско-промишлен музей и занаятчийски конкурс; кавалджиите“, от която става ясно кои са наградените свирци: Григор (Гочо) Гюров Гочев от с. Хебибчево, Свиленградско, и Димитър Христосков от с. Щърково, Пазарджишко

¹² Savetnik (in Bulgarian), Sofia, Bulgaria, 22.09.1898, v. 36 // [Съветник, София, 22.09.1898 г., бр. 36]

¹³ По сведения, събрани през 70-те г. на XX в. от Любомир Петров, уредник в Етнографски музей – Пловдив.

¹⁴ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 479 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 479]

¹⁵ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 472 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 472]

(Bobchev, 1898). Не е случайно, че точно там е поместена информация, свързана с всеславянския концерт в Прага, тъй като това списание публикува множество материали за славянските страни.

Под инв. № 474 е запазен ръкопис (писмо) от 23.10.1898 г. от Радю Йорданов до председателя на Пловдивското певческо дружество: „След като Ви поздравявам, моля да ме известите какво стана с въпроса за кавалджиите, в който и аз бях конкурент и за което ми обещахте, че ще ми помогнете за приемането ми и изпращането ми в надлежното място. Моля, Г-н Председателю, по какъвто и начин да е да ме известите ще се сполучи ли или не, да не се притеснявате и не ми кажете истината, защото очаквам с нетърпение. Приемете поздравите ми.“¹⁶ Сравнението на подписа под текста с другия в разписката за пътните доказва автентичността му. Но оформянето на буквите в подписа и в писмото е различно, което означава, че е писано от друг човек. Може да се направи извод, че Радю Йорданов не е бил от образованите хора на онова време, но все пак е имал познания върху българското писмо и четмо.

Върху писмото на Радю Йорданов стои резолюция от 13.11.1898 г.: „Отлага се концертът в Прага по причина на смъртта на австрийската императрица“. Елизабет Баварска (Сиси), съпруга на австрийския император Франц Йосиф, умира на 10 септември 1898 г. Не се знае дали този отговор е изпратен до Радю и дали той е бил информиран за отлагането. Във в. „Западна България“, бр. 52 от 14.09.1898 г.¹⁷, в. „Съветник“, бр. 34 от 8.09.1898 г.¹⁸, сп. „Светлина“, кн. 9 от септември 1898 г.¹⁹, подробно е описано убийството на императрицата и важноста на това събитие, за което лично Негово царско височество Фердинанд заминава за Виена, за да присъства на погребението. Това е и причината този всеславянски концерт да не се състои и всички усилия по организирането му да останат напразни. Но във фонда на РЕМ – Пловдив, се съхранява историята на този кавалджийски конкурс, имената на участниците в него, снимката на един от тях заедно с цялото семейство на Радю Йорданов, както и неговият кавал, с който участва на конкурса.

В унисон с всичко казано дотук, звучат думите на известния руски философ-футуролог и религиозен мислител Николай Фьодоров, който още в края на XIX в. извежда основната роля на музеите в статията си „Музей, его смысл и назначение“: Музеят не е просто сбор на вещи, а преди всичко сбор на лица. Неговата основна функция се заключава не в натрупването на мъртви вещи, а във възвръщането на живота на отминалото, във възвръщането на мъртвите и техните произведения като живи фигури (Fedorov, 1995).

Личните истории, кодирани във вещите, съхранявани в музейните фондове са полезни поради факта, че предоставят достъп до „скрита информация“. Те са ценен

¹⁶ Regional Ethnographic Museum, Plovdiv, Bulgaria, main fund, EMP4, item 474 // [Регионален етнографски музей – Пловдив, Основен фонд, ЕМП4, инв.№ 474]

¹⁷ Zapadna Balgariya (in Bulgarian), Plovdiv, Bulgaria, 14.09.1898, v. 52 // [Западна България, Пловдив, 14.09.1898 г., бр. 52]

¹⁸ Savetnik (in Bulgarian), 8.09.1898, v. 34 // [Съветник, 8.09.1898 г., бр. 34]

¹⁹ Svetlina (in Bulgarian) September 1898, v. 9, 8-9 // [Светлина, септември 1898 г., бр. 9, 8-9]

извор на знание за изследователите поради факта, че пресъздават действителни и достоверни събития и случки от миналото. Така експонатите говорят със собствен глас, приканвайки учените да се замислят за скритите в тях човешки съдби и личностни взаимоотношения. Изследвания, базирани на подобен род закодирана в предметите информация, повишават научния авторитет на музея, мотивират учените да насочат интереса си към непроучените колекции. По този начин, това знание става общодостъпно и допълва общата картина на всяка една историческа епоха.

Благодарение на движимите културни ценности, извадени от музейния фонд на РЕМ – Пловдив, разказаната в статията история става достъпна. По този начин, тръгвайки по следите на един кавал, се стигна до забравени от историята хора и събития, обвързани с музикалната култура на страната. В центъра на разказа е човекът-музикант, неговата история, неговите преживявания. Снимките, музикалните инструменти и личните вещи, са част от неговия свят. Те не са просто материални свидетели на епохата, а са предмети, свързани пряко с конкретния човек, представен като главен герой. На базата на вещите и документите, съхранявани във фонда, е направен опит да се разкаже не една интригуваща история, в която се разкриват емоции, спомени, човешки взаимоотношения и дори световнозначими исторически събития. По този начин центърът на изследването се измества от материалния обект към разказа за конкретен човек.

Без да бъде открита личната история, съдържаща се във всеки експонат, той си остава само една материална вещ без съдържание. Когато тези научно проучени предмети биват представяни пред публика като временни или постоянни експозиции, информацията, която „пазят“ в себе си ги превръща в „живо“ наследство, съхранено за поколенията.

Научна литература

- Bobchev, St. (1898).** Commercial and Industrial Museum and Craft Competition; the kaval players. – Bulgarian collection 1.10.1898, p. 780-781. [Бобчев, Ст. (1898) Търговско-промишлен музей и занаятчийски конкурс; кавалджиите. – Българска сбирка, 1.10.1898, с. 780-781.]
- Elenkov, I. (2008).** The Cultural Front, Sofia. [Еленков, И. (2008) Културният фронт. София.]
- Fedorov, N. F. (1995).** The Museum, Its Meaning and Mission. – Fedorov N. F. 1995, v. 2, p. 371-373. [Фёдоров, Н. Ф. (1995) Музей, его смысл и назначение. – Фёдоров Н. Ф., 1995, т. 2, с. 371-373.]
- Shishkov, St. (1965).** Selection works. Plovdiv. [Шишков, Ст. (1965) Избрани произведения. Пловдив.]

д-р Биляна Попова

Регионален етнографски музей, Пловдив, ул. „Доктор Стоян Чомаков“ 2,
България

b_popova_ns@abv.bg

Лора Христовова

Регионален етнографски музей, Пловдив, ул. „Доктор Стоян Чомаков“ 2,
България

lorahristozova73@gmail.bg

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND
PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 29 June 2022

Accepted: 29 June 2022

Published: 30 June 2022

DOI: www.doi.org/10.55630/KINJ.2022.080109

KIN Journal, 2022, Volume 08, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov
Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков
проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev
Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova
Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев
ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова
Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2022

© Редколегия, Авторски колектив, 2022

Published by

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038